

SLOVENSKI

GOSPODAR.

Podučiven list za slovensko ljudstvo.

„Poduk v gospodarstvu bogati deželo.“

Naročnino sprejema vredništvo v Mariboru.

Rokopisi se ne vračajo, neplačani listi ne prijemajo.

Oznanila se prijemajo, plača za vrstico je 10 k. in za kolek 30 k.

Izhaja vsaki četrtek in velja s poštnino vred in v Mariboru z pošiljanjem na dom
za celo leto . . . 3 fl.
„ pol leta . . . 1 fl. 50 k.
„ 1/4 . . . — fl. 80 k.
Brez pošiljanja na dom
za celo leto . . . 2 fl. 50 k.
„ pol leta . . . 1 fl. 30 k.
„ 1/4 . . . — fl. 62 k.
Posamezni listi se dobijo pri knjigarju Novaku na velikem trgu za 5 k.

Štv. 14.

V Mariboru 18. julija 1867.

Tečaj I.

Ogri in dualizem.

Ogerski pregovor pravi: Extra Hungariam non est vita, si est vita non est ita, to je po našem: zunaj Ogerskega ni življenja, če je življenje, pa ni tako. In res Ogri ali prav za prav Madžari kot na Ogerskem vladajoči narod so se vsikdar ponašali s svojimi posebnimi pravicami in so jih tudi vsikdar vedeli dobro braniti. Naj boljše se jim pa zdaj godi, imajo kronanega kralja, imajo svoje lastno ministerstvo, imajo v županijah svobodno izvoljene vradnike, plačujejo razmerno pol manj vojakov, ker nove vojaške postave niso prejeli; predlansko leto se jim je k suši pomagalo iz cislajtanske ali takrat še državne blagajnice z 20 milioni gold., letos, ko je njihov denarstveni minister službo prevzel je našel prazne blagajnice, je odmah zahteval in dobil pomoči od cislajtanije, ki je po lanski vojski na Českem in Avstrijskem imela nadloge. Se več, vstajniki od l. 1848 so ne le pomiloščeni, ampak dobili so Honvede in Honvedske vdove 100.000 zlatov vdar. In že časniki pišejo, pri razmerjenju skupnih državnih davkov mora na ogersko polovino menj priti, ker po vojaški granici, kder je vsak vojak, morajo pre večo krvno dačo odrajtovati; kakor da bi ono, kar graničarji avstrijski državi ali prav pa prav avstrijskemu cesarju plačujejo, spadalo k ogerski kraljevini. In znano je, da so Ogri do zdaj za prvo polletje državnih prispevkov spravili le 12 milionov, to je tedaj petino onega, kar bi razmerno na nje prišlo. Konečno pa se predsednik ogerskega državnega zbora Szentivany hvali, da skoz 300 let Ogri niso imeli tolikega vpliva na nunanjó politiko kakor zdaj. Pred 300 leti so stopili k zavezi avstrijskih dežel, ker so ogersko krono položili na Habsburžansko teme in so bili kakor se od sam sebe razumeva le ud vse celote. Zdaj pa misli že inam širijo, na Reki je komisar, na Hrvatskem banov namestnik, sodniki se proti postavam odstavljajo, Hrvatska zemlja jim ni več pridružena enakopravna sestra, kar je bila, ampak trojedna kraljevina Dalmacija, Slavonija, Hrvatija jim je podružena zemlja vsaj v mislih. Kot velika država, na kar Ogri namerjavajo, potrebujejo ladjostaje, naj pripravniše je zato Reka. Reka je bila od nekdanje hrvatske, je na zemlji hrvatski, je po zgodovini in prebivavcih hrvatska, in Madžarov na Reki gotovo ni več kakor v Zagrebu ali na Dunaju. In vendar si jo Madžari svojijo, da si tje železnico postavijo in morje dobijo. Po času mislijo tudi ostalo Hrvatsko pod se dobiti, in svojo moč podaljšati, ako bo šlo na Tursko, kamor segajo po njihovem mnenju pravice ogerske krone. Tako bi se tedaj ogerska država širila, kakor na primer Pruska med Nemci, vsaj jim tudi kralj prisega, da hoče ne le dozdajno zemljo braniti, ampak jo kolikor mogoče razprostrirati.

Takej politiki ni nasprotna tudi ne tako imenovana velikonemška politika zdaj pod pruskim vodstvom, ampak Veliko-nemci mislijo vse Nemce zediniti in Ogrom potem pripustijo se širiti po svojem, kakor se hočejo in morejo med in z iztočnimi Slovani.

Vendar tako blizo cilja Ogri ali prav za prav Madžari še niso, in Bog ne pusti drevja rasti do nebes. Na Ogerskem samem bivate blizo dve tretjini Slovanov in Romanov in ti tudi hočejo živeti in sicer ne kot otroci ali hlapeci ampak tudi samosvoji in ravnopravni. Ravnopravnost pa jim velika madžarska država odreka. To bo tedaj prva spodtika Madžar-Orsag-a ali velike madžarske države,

druga so Hrvati in tretja je Avstrija sama, ki hoče in mora obstati enojna, kakor želite vsaj dve tretjini prebivavcev.

Gospodarske stvari.

Trsoznanstvo.

(Dalje.)

Vrednost: Bela tičevina je naj bolj na Hrvaškem doma, se okoli Okiča zelo sadi, in da prav sladko, trpeče vino, ker je tudi grozdje odviše sladko in prijetno za zobanje, in zavolj kostanjevih lic lepo, samo da so jagode predrobne, drugač bi se zelo priporočala, ker rano zori, in je dobrega okusa.

St. 13. Tičevina divja modra, ali vinika, blaue Vogeltraube, Gehackstock, lat. cupania avium, po L. vitis vinifera. Trs šihek, rožje tanko, rjavo, s dolgimi kolenci in rdečimi kremplji. Listje malo ali večje, drobnozobčasto, žile rdečkaste, jagoda pešknata, kislá, rdečkasta.

Divja tičevina se pogosto v slovenskih vinskih krajih najde po grmovju in drevju razširjena, je male vrednosti, k večemu se močno dišeče cvetje zbira, da se drugemu vinu dišava da.

St. 14. Knobleharec ali Kortumec modri, blauer Corthum, Trs srednji, rožje svetle kostanjeve barve; kolena odaljena. Listje okroglo, tenko, ravno, na eni strani bolj razrezano, rdečelisasto, spodej travnozeleno, svetlo, ščetinasto, topozobčasto; veruge stranske na eni strani bolj razširjene.

Francoska trta, najbrž iz Afrike, da srednje, rahlo, vejasto grozdje, recelj je tenek, kratek; jagode črnomodre, prav belo naduhane, so zelo sočne in sladke, prijetne za zobanje, znabiti tudi za vino, kder modri burgundec prav ne rodi. 3 razred; listje s 5 capami, žile gole.

St. 15. Petrič beli, weisse Petričtraube po zasluženem sadje-in vinorejcu imenovan, francosko: blanc doux. Trs precej močen, rožje debelo, žoltorjavo, temnorisasto, kolena kratka; listje tanko, srednje globokonarezano, ravno, kratko zobčasto, žile včasí šopkasto volnote; veruge stranske na dnu jajčaste, potem nekaj stisnene, spodnje plitve, celo odprte, in petljna tik petlje stisnena, potem ločnato razširjena in široko odprta.

Grozd srednji, zelo gost, kratkovejšast, recelj srednje dolg. Prav rodovitna francoska trta, bi se znala v srednjih legah s laškim rizleccem zasajati.

(Dalje prihodnjič.)

Vinograd je velika dobrota.

Posestniku brez rokodelstva, obrtnije ali večega posestva: njiv, travnikov, gozdov, sadunosnika itd. iz kojih si zamore z živinorejo, s sadjerejo in lesom kateri forintek izkupiti, ni lahko do blagostana dospeti. Resnično je: Kar oralo pridobi, družina porabi; Bog, da še toliko prideljuje, kar doma potrebuje: za živež, obleko, plačilo, dajcio itd. za izvanredne potrebe. S tem si gospodarji sicer ohranijo v dobrih navadnih letinah životarno življenje. Ko jih pa kakošna druga nesreča obišče kakor so: povodenj, ogenj, bolezni, cepanje živine, toča itd. kaj pa onda? Ker jim vsako leto velja: Kolikor došlo, toliko prošlo; in si ničesar niso naprej prigospodarili tudi slabim okolščinam v okom priti — Tu ni boljšega pripomočka kot je vinograd posestniku vlasti

kmetovaveu v krajih, kjer se vspesno z vinorejo peča in vino prodaja. Tak posestnik ima kruha, to je: živež; ker si ga za domačo potrebo prideluje, pa tudi novcev, denarja, kojega za vino véasi v večem številu prejema, in si ga tako založiti zamore; saj ve, da je tudi voda za piti in zelodea ne predere, marveč še pri pameti ostane. — Zato so pametnejši, rednejši, skrbnejši, zmernejši želarji, vrhovščaki in kmetje Ljutomerski, Radgonski, Haložanski, Gorički, in menda tudi drugde v boljših kožah pri vsem tem, da jih davki grozno stiskajo. Kako nek bi neki posestnik svojega sinčeka v više šole pošiljal, ako se ne bi na jedino vinsko kapljico operal. Le iz samega vinograda naš Slovenec še naj več denarja dobiva in se naj lože opomore, ki ga ima in krepko obdeljuje.

V dokaz, da res le vinograd posestnika z rokodelstvom na deželi naj več podpera, nam naj služi neki sodarski mojster prejšnjih let, in sicer od 1830 do 1848 leta; med temi leti 34, 35 in 36 leto je izjema sodarjem; takrat so štrtinjak po 8, 10, 12 in še čez, for. sreb. prodajali. Tisoč dog je sodarju prišlo na 40 for. sreb. ali 42. for. n. d. na mestu v logu na Ogreskem, kjer so jih iztesali. Vožnja za tisoč ga je stala 4 for. 20 k. n. d., ako sta dva močna vozača po 500 jih naložila; k temu še tridesetijstvo, hormica, Dreisigstamt, kjer je bilo nekaj platiti, in strošek vozačema vzmimo le 1 for. 50 k. vkupno tedaj je prišlo tisoč dog na 47 for. 70 k. n. d.

Iz tisoč dog se naredi navadno 20 štrtinjakov ali 40 polnjakov po 5 veder: tim treba obročev: 16 na vsak polnjak; pride na vse 640 obročev ali 32 zvezkov z 20 obroči, a po 20 kr. je 6 for. 40 kr. Naj urnejši sodar naredi na dan en štrtinjak ali dva polnjaka v šestih obročih; in če le 5 štrtinjakov na teden; tedaj bo 4 tedne pridno delal, da 20 štrtinjakov zgotovi. Takrat je imel na teden, ko ni bilo sile 1 for. 20 k. podmojster, kar znese 4 for. 80 kr. na 4 tedne. Strošek podmojstru računimo le po 20 k. na dan, stori na 4 tedne 5 for. 60 kr. Toraj znesejo vkupni stroški mojstrovi 64 for. 50 k., ko leži 20 štrtinjakov v delavnici zgotovljenih. Ta sodar je za kake 4 groše ali 20 kr. n. d. vselej bolji kup prodajal sode kot mestni mojstri, in se tolažil s tem, kakor je večkrat pravil: „Da bi mi morali živež kupovati, zagotovo ne bi mogli izhajati.“ Prodajal je takrat štrtinjak ali 2 polnjaka po 3 for. 40 k. n. d. in prejel 68 for. n. d. za 20 štrtinjakov, koji so ga stali 64 for. 50 k. kakor smo videli. Nekatere krati je celo za 7 for. šajna štrtinjak oddal, kar je v sedajnem denarju 2 for. 94 k.! — Iz tega je očevidno kolika dobrota mu je bila, da še je imel dva vinograda; in če mu ne bi bilo mogoče toliko novih hiš postaviti, posestev nakupiti in še dragega dijaka imeti! — Se ve, da je sedaj vse še enkrat dražje, vendar je razmera povsod jednaka.

Zato pa tudi vsak posestnik, ki ima kakošni vrh, vinograd, naj ga skrbno varje, dobro glešta, da mu bo vedno veselje velike vrednosti, na kojoj se mirno in upljivo naslanja! Zakaj če lih vse druge pridelke doma povžije, mu še vendar ta zlata ruda pod pazduho segne in ga podpera. Inak je posestnik v naših krajih brez vinograda sejem brez rauvsa in kavvsa, skedenj brez miši, pivnica brez vina. — Dober vinograd je in ostane torej velika dobrota posestniku posebno pa kmetu.

F. J.

Domače stvari.

Kako si lahko izrediš velik in debel špargel? Neki Anglež priporoča sledeči način: Mesca novembra se morajo špargeljnova stebila požeti, dobro posušiti, sežgati in pepel po špargeljnovih gredah raztresti, Grede se morajo potem z dobrim frišnim gnojem pognojiti (posebno habnovito je, če se gnoju tudi pridene kurnjaka ali globnjaka) in prekopati. V pomladi se grede spet morajo plitvo prekopati in s soljo potrositi. („Frauendrf. Blätt.“)

Korist premogovega pepela. Premogovi pepel pospešuje rast deteljnih in stročnatih rastlin. Gnoju ali pa gnojnici pridjan posrka redivni amoniak, koji se drugače izpuhti. Konjske staje s tem pepelom potrosene ostanejo suhe in brez smradu.

Kako se svinje rade pitajo? Da se svinje rade pitajo in zdrave ostanejo je priporočano, nekoliko stolčnega oglenja med pomije namešati. Vsaki dan jedno pešico ovsa, koji se

je v slani vodi kakova dva dni namakal, svinjam davati, je tudi prav hasnovito.

Pomoček proti črvom v slanini (spehu). Da se v slanini črvi in mešiči ne zaredijo, se svetuje jo v dimu večkrat v jelševim listjem pokaditi.

J. Z.

Zdravilske stvari.

Kako se obrani navzkriž gledanje. Navzkriž gledati se otroci naj lože privadijo prvo polletje svojega življenja, kedar namreč začnejo opazovati različne stvari, ktere se okoli njih nahajajo. V zibki ali postelci mirno ležeči otrok se začne ogledovati in če opazi poleg sebe na edni ali drugi strani, kako posebno svetlo, barvano ali se gibajočo stvar, jo gleda neprestano; naj bolj jih miče idoča ura in če se ta, ali kaka druga reč, ktera je miče, na edni strani deteta nahaja, jo zmirom gledajo in tako začnejo v križ gledati. Ko se to naj hitrej opazi se morajo vse take reči odstraniti, in druge, ktere dete zanimivajo ali one iste ravno detetu pred oči devati. Dete mora gledati večkrat v zrcalo in sicer tako, da obe oki samo jegovo podobo vidite. Dobro je tudi detetu nateknoti očala s črnimi glaži, v kterih sredini se majhena luknjica nahaja. Skušnje učijo, da se na ta način vzkriz gledanje iz početka ali celo odstrani ali zlo popravi.

O steklini.

Hočemo našim bravcem vsa znamenja navesti, ktera so dozdej zdravniki po skrbljivem opazovanju te bolezni našli. Kar se o steklini dozdej že celo gotovega ve je sledeče: 1. Steklina nastane vsak letni čas ali neposredno t. j. po vzrokih, kterih še dozdej celo ne poznamo; ali po okuženju, če namreč stekel pes koga vje. 2) Kriva je misel, da psi, kteri imajo tako imenovane volčje parklje, kteri so vkopljeni in psice ne moreje steči; zvednost ravno nasprotno uči. 3. Vodobojaznost, važno znamenje, ktero se pri vsakem steklem človeku vsikdar celo jasno kaže, se še dozdej pri steklih psih nikdar ni opazilo, tako, da smemo reči, n o b e n stekel pes se ne boji vode. Žeja je sicer pri mnogih slaba, vsi vendar pijejo in ližejo vodo, mleko in druge tekočine, in videlo se je že, da so stekli psi čez vodo plavali. 4. Neki hočejo trditi, da imajo stekli psi vsikdar p e n e okol gobca, tudi to se ne opazi vsikdar, in navadno imajo stekli psi, posebno iz početka, celo čiste gobce, samo tedaj, kedar mišci gobčevi tako oslabijo, da gobca zapreti ne morejo, začnejo sicer sline in zleza iz njega teči, nikdar se vendar ne penijo. 5. Ravno tako je tudi kriva misel, da stekli psi zmirom izraven naprej tečejo in da vlečejo rep med zadnje noge. — Proti temu se vsikdar pri steklem psu sledeča celo gotova znamenja opazijo. a) Opazi se pri steklih psih naj prej nenavadno obnašanje, neki postanejo mirnejši, žalostnejši ali celo mrčljivi in se začnejo v temna mesta skrivati, drugi proti temu postanejo nemirnejši, dražljivi in radi odbežijo i vgriznejo. b) Mnogi stekli psi že zapustijo prvi den svojega gospoda in dom, vrnejo se vendar po 24 ali 28 urah vsikdar nazaj, če se le morejo. c) Večidel takih psov že v prvih treh dnevih noče več jesti navadnih jedil, temoč celo nenavadne, kot: prst, slamo, košččke drv, kužno, platno itd. d) Pri vsakem steklem psu se čuje celo dragačno lajanje, naj večkrat zalaja samo enkrat in vleče po tem glas na dolgo in zmirom na više. Tako lajanje je gotovo znamenje, da je pes stekel. e) Mnogi psi lajajo tako mnogo, da jim glas celo zmolkne. f) Skorej vsi stekli psi rajše vgriznejo, kot zdravi. Vgriznejo vendar rajši živali, ko človeka. Pri vsem tem so še vendar toliko zavestni, da svojega gospoda poznajo in se mu tudi bližajo, če je zove; večkrat napadnejo vendar tudi njega. g) Pri mnogih steklih psih oslabijo gobčevi mišci taki iz početka ali postanejo celo mrtvi, tako da imajo gobec zmirom odprt in se slinijo. h) Vsi stekli psi v kratkem zlo shujšajo, dobijo kalne oči in ščetinaste lase, po 5—6 dnevih prihajajo zmirom slabejši v križu, k slednjemu postane cela zadnja stran mrtva in 8—9 den poerkajo. Iz tega se zadosti jasno vidi, da se stekli pes ne more celo lahko na prvi hip spoznati, ne moremo zatoraj vsakemu zadosti vroče priporočati, kteri pse ima, da naj ko naj hitrej živinskega zdravnika pita za svet, ko opazi pri svojem psu kaj uenavadnega.